

ที่มา: สร้างโดย AI ผ่าน GoBanana Pro จาก Adobe Firefly

การศึกษาไร้พรแดน: เด็กนักเรียนข้ามชาติกับสังคมไทย

ในปี 2565-2566 ประเทศไทยมีนักเรียนที่ได้รับรหัส G-code (เด็กข้ามชาติ/ไร้สัญชาติ/ไม่มีเอกสารทางทะเบียน) กว่า 134,821 คน เด็กกลุ่มนี้กำลังเผชิญความท้าทาย จากโรงเรียนที่แออัดและขาดแคลนทรัพยากร งบประมาณด้านการศึกษาที่จำกัด อุปสรรคด้านภาษาและวัฒนธรรม และอคติจากชุมชน

บทนำ

ความขัดแย้งระหว่างไทย-กัมพูชาในปี 2568 ไม่เพียงส่งผลกระทบต่อทางกายภาพต่อประชาชนทั้งสองฝั่งพรมแดน แต่ยังส่งผลกระทบต่อกระแสชาตินิยมของทั้งสองประเทศ จนลามไปถึงกระแสต่อต้านทางเชื้อชาติ วัฒนธรรม และแม้แต่การศึกษาของนักเรียนข้ามชาติ โดยเมื่อวันที่ 28 สิงหาคม 2568 ได้เกิดเหตุการณ์ที่นักเรียนชาวกัมพูชาวัย 13 ปี ที่ศึกษาในประเทศไทย ถูกตำรวจจับกุมและเตรียมส่งกลับประเทศกัมพูชา หลังถูกแจ้งความว่าเป็นบุคคลต่างด้าวที่ไม่มีเอกสารอยู่อาศัยอย่างถูกต้องตามกฎหมาย แม้ว่าเด็กคนดังกล่าวจะเกิดและเติบโตในประเทศไทย¹ ความคิดเห็นในโลกออนไลน์ต่อกรณีดังกล่าวแบ่งเป็น 2 ฝั่ง มีทั้งคนที่รู้สึกเห็นใจเด็กนักเรียน ในขณะที่อีกฝั่งมองว่าเด็กคนดังกล่าวละเมิดข้อกำหนดทางกฎหมาย จึงจำเป็นต้องดำเนินการตามกฎหมายโดยไม่มีข้อยกเว้น แม้ประเทศไทยจะมีนโยบายการศึกษาถ้วนหน้า (Education for All: EFA)² โดยมติคณะรัฐมนตรีให้สิทธิการเข้าถึงการศึกษาแก่เด็กทุกคนมาตั้งแต่ปี 2548 (มติ ครม. 5 กรกฎาคม 2548) ที่ให้เด็กทุกคน รวมถึงเด็กข้ามชาติและไร้เอกสาร มีสิทธิเรียนฟรี 15 ปี โดยไม่คำนึงถึงสถานะทางกฎหมาย แต่จนถึงปัจจุบันการศึกษาของเด็กกลุ่มนี้ยังคงเผชิญกับความท้าทายและการตั้งคำถามจากสังคมถึงความเหมาะสมที่ไทยควรสนับสนุนด้านการศึกษาให้กับเด็กข้ามชาติหรือไม่

ปัจจุบัน เด็กนักเรียนข้ามชาติ รวมถึงบุตรของแรงงานข้ามชาติ เด็กผู้ลี้ภัย และเด็กไร้สัญชาติในประเทศไทย โดยเฉพาะในพื้นที่ชายแดนไทย-เมียนมา (เช่น แม่สอด จังหวัดตาก และสังขละบุรี จังหวัดกาญจนบุรี) ได้เพิ่มขึ้นอย่างรวดเร็ว จากสาเหตุดังนี้

- 1 | การย้ายถิ่นฐานของครอบครัวแรงงานข้ามชาติบางกลุ่ม โดยแรงงานในภาคการเกษตร การประมง และการก่อสร้าง มีแนวโน้มอาศัยอยู่ใกล้ชายแดน
- 2 | ความไม่มั่นคงในประเทศเพื่อนบ้าน จากความขัดแย้งทางการเมืองในเมียนมา โดยเฉพาะหลังการรัฐประหารในปี 2564 ทำให้มีผู้อพยพจำนวนมากหนีภัยเข้ามายังประเทศไทย
- 3 | เด็กจำนวนไม่น้อยไม่มีเอกสารทางราชการของประเทศต้นทาง เช่น สูติบัตร หรือบัตรประชาชน ทำให้เป็นอุปสรรคในการเข้าถึงการศึกษาในประเทศต้นทาง ผู้ปกครองบางรายจึงเลือกให้บุตรหลานเข้าโรงเรียนไทย เพราะหวังให้ได้รับการศึกษาที่ดีกว่าในประเทศบ้านเกิด

ปัจจัยดังกล่าวทำให้เกิดปัญหา^{3,4,5} ดังนี้

ความแออัดของนักเรียนในโรงเรียนชายแดน โรงเรียนชายแดนในหลายพื้นที่ เช่น แม่สอด (จังหวัดตาก) และสังขละบุรี (จังหวัดกาญจนบุรี) มีนักเรียนเพิ่มขึ้นจนเกินขีดความสามารถ ในบางโรงเรียน นักเรียนกว่าร้อยละ 50 เป็นเด็กข้ามชาติ ทำให้ทรัพยากรและบุคลากรการศึกษามีไม่เพียงพอ

ปัญหาด้านงบประมาณ โรงเรียนที่มีเด็กข้ามชาติมาก มักไม่ได้รับงบประมาณที่เหมาะสม เนื่องจากเด็กเหล่านี้มักไม่มีสถานะทางกฎหมาย ทำให้ไม่สามารถจัดสรรงบประมาณตามจำนวนนักเรียนได้

ปัญหาภาษาและวัฒนธรรม เด็กข้ามชาติส่วนใหญ่มักไม่สามารถพูดภาษาไทย ทำให้เกิดอุปสรรคในการเรียนการสอน ครูต้องเผชิญกับความท้าทายในการสื่อสาร รวมถึงการปรับหลักสูตรให้เหมาะสมกับความหลากหลายทางวัฒนธรรม

ความขัดแย้งในชุมชน ในบางพื้นที่ชุมชนคนไทยอาจไม่พอใจกับการที่เด็กข้ามชาติได้รับโอกาสทางการศึกษา เนื่องจากมองว่าเป็นการแย่งทรัพยากร เช่น อาหารกลางวัน หรืออุปกรณ์การเรียน

บทความนี้เป็นการอธิบายถึงสถานการณ์ของนักเรียนข้ามชาติในไทย มาตรการในการแก้ไขปัญหา และข้อเสนอของภาคีเครือข่ายต่าง ๆ

ทำไมเด็กข้ามชาติต้องมาเรียนในประเทศไทย

ย้อนกลับไปเมื่อวันที่ 27 สิงหาคม 2567⁶ คลิปเด็กนักเรียนชาวเมียนมาในศูนย์การเรียน จังหวัดสุราษฎร์ธานี ร้องเพลงชาติเมียนมาถูกเผยแพร่โดยบัญชีผู้ใช้งานติ๊กต็อก คลิปดังกล่าวตกเป็นที่สนใจของสังคม ทำให้ทางการไทยเข้าตรวจสอบ และสั่งปิดศูนย์การเรียนดังกล่าว ทางศิริพร แก้วสมบัติ ตัวแทนจากมูลนิธิช่วยไร้พรมแดน (Help Without Frontiers Foundation Thailand) ที่ทำงานดูแลศูนย์การเรียนรู้เด็กข้ามชาติ 10 แห่ง ครอบคลุมนักเรียนกว่า 2,400 คนทั่วประเทศ ได้ให้ข้อมูลว่า ปัญหาที่เกิดขึ้นในจังหวัดสุราษฎร์ธานี มีสาเหตุมาจากหลายพื้นที่ในประเทศไทยไม่เคยมีศูนย์การเรียน เด็กข้ามชาติมาก่อน แต่สถานการณ์ความไม่สงบในประเทศเมียนมา ทำให้มีแรงงานเมียนมาเข้ามาในประเทศไทยมากขึ้น ซึ่งเด็ก ๆ เหล่านี้ได้ติดตามพ่อแม่มา

ข้อมูลปีการศึกษา 2564 พบว่าประเทศไทยมีจำนวนนักเรียนที่ได้รับรหัส G-code (เด็กข้ามชาติ/ไร้สัญชาติ/ไม่มีเอกสารทางทะเบียน) ทั้งหมด 43,318 คน⁷ ก่อนจะพุ่งสูงขึ้นเป็นกว่า 134,821 คน ในปี 2565-2566 หลังเหตุการณ์รัฐประหาร และความรุนแรงที่เกิดขึ้นในเมียนมา สถานการณ์ในเมียนมานั้นเข้าสู่ “วิกฤตการศึกษา” อย่างรุนแรง โดยมีการประเมินว่า เด็กวัยเรียนกว่า 5 ล้านคน กำลังอยู่นอกระบบการศึกษา เนื่องจากหลังการรัฐประหาร 2564 ระบบการศึกษาของรัฐล่มสลาย โรงเรียนหลายแห่งถูกทิ้งระเบิดหรือใช้เป็นฐานทางทหาร⁸ วิกฤตทางการศึกษาไม่ได้เกิดขึ้นเฉพาะในเมียนมาเพียงอย่างเดียว รายงานของยูเนสโกเผยว่าปัจจุบันมีเด็กและเยาวชนที่อยู่นอกระบบการศึกษาทั่วโลกจำนวน 272 ล้านคน ซึ่งในจำนวนนี้มี 18 ล้านคนอยู่ในเอเชียตะวันออกเฉียงใต้⁹

ด้วยเหตุนี้ประเทศไทยจึงเป็นหนึ่งในจุดหมายปลายทางของนักเรียนในประเทศเพื่อนบ้านอย่างเมียนมา กัมพูชาและลาว ด้วยสาเหตุหลักคือ คุณภาพของระบบการศึกษาไทย นโยบายการศึกษาถ้วนหน้าที่รับเด็กทุกสัญชาติเข้าเรียน การมุ่งเรียนภาษาไทยเพื่อโอกาสในการทำงานในอนาคต รวมทั้งการที่ผู้ปกครองของเด็กย้ายถิ่นเข้ามาทำงานในประเทศไทย

อย่างไรก็ดีโรงเรียนบางแห่งยังคงเผชิญกับข้อจำกัดต่อการรับนักเรียนข้ามชาติ ไม่ว่าจะเป็นเพราะการขาดแคลนทรัพยากรและบุคลากร อดคิดต่อกลุ่มคนข้ามชาติ และความกังวลเรื่องการปรับตัวเข้ากับเด็กไทย จึงเป็นที่มาของการเกิดขึ้นของศูนย์การเรียนรู้เด็กข้ามชาติ ที่อยู่นอกระบบการศึกษาของไทย เพื่ออุดช่องว่างด้านการศึกษาของเด็กข้ามชาติ และช่วยในการปรับตัวของเด็กข้ามชาติก่อนเข้าศึกษาในระบบโรงเรียนของไทย

“ศูนย์การเรียนรู้เด็กข้ามชาติ” ตัวช่วยแบ่งเบาภาระโรงเรียนไทย

ศูนย์การเรียนรู้เด็กข้ามชาติ (Migrant Learning Centres: MLCs) คือสถานศึกษาทางเลือกที่จัดตั้งขึ้นโดยชุมชน แรงงานข้ามชาติ องค์กรพัฒนาเอกชน (NGO) หรือกลุ่มศาสนา เพื่อให้เด็กข้ามชาติส่วนใหญ่สามารถเข้าถึงการศึกษาได้ แม้จะไม่มีเอกสารวุฒิการศึกษา หรือการเทียบโอนเข้าศึกษาในระบบโรงเรียนของไทย การมีอยู่ของศูนย์การเรียนฯ สามารถสร้างประโยชน์ให้สังคมไทยหลายประการ เช่น การช่วยให้เด็กเหล่านี้ยังคงอยู่ในระบบการศึกษา และไม่ไปยุ่งเกี่ยวกับกิจกรรมผิดกฎหมาย กระทรวงการศึกษาไทยไม่จำเป็นต้องใช้งบประมาณสนับสนุน และเป็นหนึ่งในช่องทางสร้างกำลังแรงงานให้กับเศรษฐกิจไทยในระยะยาว เพราะหลายศูนย์การเรียนมีการฝึกทักษะวิชาชีพและสอนภาษาไทยด้วย¹⁰

นอกจากนั้น ในพื้นที่เขตชายแดนประเทศไทย ยังมีกลุ่มคนหรือองค์กรที่พยายามให้ความช่วยเหลือเด็กในพื้นที่ห่างไกลให้สามารถเข้าถึงการศึกษาได้ ยกตัวอย่างเช่น Bamboo School ตำบลบ้องตี้ อำเภอไทรโยค จังหวัดกาญจนบุรี ศูนย์พักพิงที่ให้การช่วยเหลือเด็กข้ามชาติและเด็กที่เข้าไม่ถึงโอกาส จากปัญหาทางครอบครัว แคทเธอริน รูธ โรลีย์ ไบรอัน ผู้ก่อตั้ง Bamboo School ได้กล่าวว่า เด็กที่เข้ามาที่นี่พวกเขาจะใช้เวลาในการปรับตัวและสื่อสารภาษาไทยในช่วงแรก จากนั้นจะถูกส่งเข้าโรงเรียนในพื้นที่ เพื่อเป็นใบเบิกทางในการศึกษาต่อในระดับที่สูงขึ้น¹¹

“ฉันเชื่อว่าตอนที่พวกเขายังเด็ก เราสามารถทำให้พวกเขาคิดว่าพวกเขาเป็นส่วนหนึ่งกับสังคมได้ เราเปิดโอกาสให้เด็กใน Bamboo School ทำกิจกรรมช่วยเหลือชุมชน เพื่อให้พวกเขาเห็นว่าตนเองมีอนาคตในพื้นที่แห่งนี้”

แคทเธอรินกล่าว

ไม่ใช่เพียงแคในพื้นที่ชายแดนเท่านั้น ในเมืองหลวงอย่างกรุงเทพฯ¹² ก็มีนโยบายจัดการศึกษาเพื่อเด็กทุกคนอย่างเสมอภาค โดยในปีการศึกษา 2568 โรงเรียนสังกัดกรุงเทพฯ จำนวน 437 โรงเรียน มีนักเรียนทั้งสิ้น 256,703 คน ในจำนวนนี้เป็นนักเรียนที่ไม่มีหลักฐานทะเบียนราษฎร หรือไม่มีสัญชาติไทย จำนวน 24,221 คน คิดเป็นร้อยละ 9.4 ซึ่งการรับนักเรียนกลุ่มดังกล่าว ไม่กระทบสิทธิของนักเรียนสัญชาติไทยแต่อย่างใด ในทางกลับกัน หากอัตราการเกิดของสังคมไทยยังต่ำคงที่เหมือนทุกวันนี้ ในอนาคตข้างหน้ามีโอกาสที่ระบบเศรษฐกิจไทยจะมีกำลังแรงงานไม่เพียงพอ¹³ อย่างเหตุการณ์ปิดโรงเรียนไผทอุดมศึกษา ซึ่งเป็นโรงเรียนเอกชนเก่าแก่ สาเหตุหนึ่งก็มาจากจำนวนเด็กไทยที่ลดน้อยลง¹⁴ ดังนั้นการให้การศึกษาแก่เด็กกลุ่มข้ามชาติ ทางหนึ่งจึงเปรียบเสมือนการลงทุนในระยะยาวให้กับระบบเศรษฐกิจและสังคมไทย เพราะการศึกษาถือเป็นหนึ่งใน Soft Power ของประเทศ¹⁵ ที่หากนักเรียนข้ามชาติได้รับประสบการณ์ที่ดี พวกเขาจะกลายเป็นผู้สนับสนุนให้แก่ประเทศปลายทางที่พวกเขาจำเรียนในระยะยาว

จากส่วนเกิน สู่ส่วนหนึ่งของสังคมไทย

ประเทศไทยเป็นหนึ่งในประเทศที่มีจำนวนเด็กไร้รัฐไร้สัญชาติที่สูงมาก ในปี 2567 มีจำนวนถึง 169,241 คน¹⁶ โดยส่วนใหญ่มาจากชุมชนชาติพันธุ์ที่อาศัยอยู่ในประเทศมานานหลายทศวรรษ โดยเด็กนักเรียนรหัส G เหล่านี้จะได้รับเงินอุดหนุนทางการศึกษารายปีที่รัฐจัดสรรให้เฉลี่ย 2,556 บาทต่อคน¹⁷ นอกจากนี้ยังพบว่า แม่เด็กเหล่านี้จะพาตัวเองเรียนจบการศึกษาในระดับที่สูงและสามารถปรับตัวให้เข้ากับสังคมไทย แต่ก็พบความท้าทายในการหางานทำ สืบเนื่องจากการไม่มีสัญชาติไทย¹⁸ สำหรับแนวทางการบูรณาการเรื่องนี้นั้น ทางองค์การกองทุนเพื่อเด็กแห่งสหประชาชาติ (UNICEF)¹⁹ ได้ให้คำแนะนำว่า ควรรับรองบทบาทของศูนย์การเรียนรู้ฯ ให้เป็นส่วนเสริมของระบบการศึกษาไทย เปิดช่องทางให้ศูนย์การเรียนรู้ฯ เหล่านี้สามารถจดทะเบียนได้ถูกต้องตามกฎหมาย ผ่านหน่วยงานทางการศึกษาที่เกี่ยวข้องอย่างกรมส่งเสริมการเรียนรู้ (สกร.) โดยมีพื้นที่กรณีศึกษาในจังหวัดตาก ที่มีหน่วยงานอย่าง Migrant Educational Coordination Center คอยประสานงานระหว่างองค์กรภาคประชาสังคมและหน่วยงานรัฐ ดูแลนักเรียนที่ศึกษาอยู่ในศูนย์การเรียนรู้ฯ จังหวัดตากทั้งสิ้น 18,591 คน²⁰ นอกจากนี้ การเพิ่มการสนับสนุนการเรียนการสอนภาษาไทยควบคู่ไปกับการสอนภาษาแม่ของเด็กนักเรียนข้ามชาติ จะเป็นตัวช่วยให้เด็กข้ามชาติสามารถปรับตัวเข้ากับการเรียนตามหลักสูตรของโรงเรียนรัฐ²¹

เพื่อแก้ไขปัญหาการศึกษาของเด็กข้ามชาติในประเทศไทย องค์การระหว่างประเทศและเครือข่ายด้านการศึกษาในไทย มีข้อเสนอแนะการแก้ไขเชิงระบบ ดังนี้

- 1 ยกระดับและรับรองสถานะศูนย์การเรียนรู้เด็กข้ามชาติ (Migrant Learning Centres: MLCs)** โดยจดทะเบียน MLCs ให้ถูกกฎหมายอย่างเป็นทางการในพื้นที่ชายแดนและพื้นที่ที่มีเด็กข้ามชาติหนาแน่น (ไม่จำกัดเฉพาะชายแดน) โดยให้ขึ้นทะเบียนครูและนักเรียน เพื่อรับงบประมาณตามจำนวนหัวจาก สพฐ. และเชื่อมโยงหลักสูตรให้สามารถโอนย้ายเข้าสู่ระบบโรงเรียนรัฐได้ง่ายขึ้น รวมถึงสนับสนุนการสอนสองภาษา (ไทย-เมียนมา/เขมร) เพื่อลดอุปสรรคทางภาษา ทั้งนี้คณะกรรมการสิทธิมนุษยชนแห่งชาติ (กสม.) ได้เสนอให้จัดตั้งศูนย์ประสานงานการจัดการศึกษาเด็กต่างด้าว เพื่อประสานโรงเรียนรับเด็กทุกคน และขยาย MLCs ไปยังพื้นที่อุตสาหกรรม เช่น สมุทรสาคร ชลบุรีด้วย²²
- 2 ปรับปรุงการจัดสรรงบประมาณและทรัพยากรให้ครอบคลุมเด็กข้ามชาติ** ปรับเกณฑ์จัดสรรงบประมาณ สพฐ. ให้รวมเด็กข้ามชาติทุกคน (ไม่ว่าจะมีสถานะหรือไม่) ตามจำนวนจริง (headcount) โดยเพิ่มงบพิเศษสำหรับโรงเรียนชายแดนที่มีเด็กข้ามชาติเกินร้อยละ 50 เช่น ค่าอาหารกลางวัน อุปกรณ์การเรียน และค่าตอบแทนครูเพิ่มเติม รวมถึงจัดตั้งกองทุนพิเศษจากงบกลางเพื่อรองรับการไหลเข้าเพิ่มจากวิกฤตชายแดน โดย UNICEF ชี้ว่าการขาดงบประมาณทำให้โรงเรียนไม่สามารถรองรับเด็กข้ามชาติได้เต็มที่ ส่วน IOM แนะนำให้รวมเด็กข้ามชาติในระบบงบประมาณการศึกษาและสวัสดิการเพื่อให้เกิดการพัฒนาที่ยั่งยืน²³
- 3 แก้ไขอุปสรรคด้านภาษา วัฒนธรรม และการฝึกอบรมครู** โดยพัฒนาหลักสูตรสองภาษา (bilingual education) ในโรงเรียนชายแดนและพื้นที่ที่มีเด็กข้ามชาติสูง โดยฝึกอบรมครูให้มีความรู้ทักษะการสอนเด็กหลากหลายวัฒนธรรมและภาษาไทยเป็นภาษาที่สอง (Thai as a second language) รวมถึงเพิ่มวิชาเรียนที่สอดคล้องกับบริบทวัฒนธรรม และจัดชั้นเรียนเตรียมภาษาไทยเข้มข้นก่อนเข้าเรียนปกติ ทั้งนี้ UNHCR รายงานว่าการฝึกภาษาไทยเข้มข้นช่วยเพิ่มการเข้าเรียนในระบบรัฐได้ร้อยละ 62 ในปี 2567²⁴ ส่วน UNICEF แนะนำให้เสริมสร้างความสามารถในการจัดการความหลากหลาย เพื่อลดการหลุดจากระบบ
- 4 ลดความขัดแย้งในชุมชนและสร้างการยอมรับ** โดยณรงค์สร้างความเข้าใจในชุมชนและโรงเรียนว่าการศึกษาของเด็กข้ามชาติเป็นประโยชน์ต่อสังคม (เช่น ลดอาชญากรรม ลดแรงงานเด็ก เพิ่มศักยภาพแรงงานในอนาคต) โดยร่วมมือกับองค์กรท้องถิ่นและสื่อ เพื่อลดอคติและการมองว่า “แย่งทรัพยากร” พร้อมกำหนดนโยบายไม่เลือกปฏิบัติในโรงเรียน (non-discrimination policy) เนื่องจากการเสนอตัดงบเด็กข้ามชาติเพิ่มความเกลียดชัง รัฐจึงควรยึดหลักสิทธิมนุษยชนเพื่อสร้างพลเมืองที่เกื้อกูล²⁵

เราจะไปต่อกันอย่างไร

- ปัญหาการศึกษาของเด็กข้ามชาติในประเทศไทย โดยเฉพาะในพื้นที่ชายแดน เป็นปัญหาเชิงโครงสร้างที่เกิดจาก
- ความแออัด ขาดงบประมาณ อุปสรรคด้านภาษาและวัฒนธรรม รวมถึงความขัดแย้งในชุมชน ส่งผลกระทบต่อโอกาส
- การพัฒนาและอนาคตของเด็กเหล่านี้อย่างมาก แม้ประเทศไทยจะมีนโยบาย “การศึกษาถ้วนหน้า” ที่ก้าวหน้า มาตั้งแต่ปี
- 2546 และมีมติเร่งรัดแก้ไขสถานะบุคคลไร้สัญชาติในช่วงปี 2567-2568 แต่การนำไปปฏิบัติยังมีช่องว่าง โดยเฉพาะในด้านการ
- จัดสรรงบประมาณ ทรัพยากรครู และการยอมรับจากชุมชน หากรัฐบาลและภาคีเครือข่ายดำเนินการตามข้อเสนอแนะเชิงระบบ
- เช่น การรับรองและอุดหนุนศูนย์การเรียนรู้เด็กข้ามชาติ การปรับงบตามจำนวนจริง การพัฒนาหลักสูตรสองภาษา
- และการรณรงค์ลดอคติ จะช่วยลดความเหลื่อมล้ำ สร้างความยั่งยืนทางการศึกษา และส่งเสริมให้เด็กข้ามชาติเหล่านี้เติบโต
- เป็นพลเมืองของโลกที่มีคุณภาพ สอดคล้องกับเป้าหมายการพัฒนาที่ยั่งยืน (SDGs) และหลักสิทธิมนุษยชนขั้นพื้นฐานของ
- ประเทศไทยในที่สุด

.....